

en Rabelais (que conté forces altres catalanisms, sobretot nàutics), en el qual veiem abans que tot el verb *grabeler* «examinar minutieusement» (*Garg.*, cap. 20; *Pantagruel*, 10; *Tiers L.*, 40), usat doncs en forma figurada, del qual deriva el postverbal *grabeau*: «remettons à vostre retour le *grabeau* et belutement de ces matières» (*Tiers*, cap. 16, p. 20; cf. Sainéan, *La Langue de Rab.* II, 270). Se sap que de Rabelais l'imitaren N. Du Fail, Aubigné i l'autor de la *Satyre Ménippée* (quant a Rousseau, no cal que ens fiquem a esbrinar si és un «provincialisme suís» [?], com suposa Sainéan, o un terme rebut del comerç català amb Marsella pel cabotatge del Roine).

S'ha repetit bastant que *garbell* és una alteració (directa) del ll. CRĪBĒLLUM,⁵ però aquest canvi fonètic no seria possible en romànic, sobretot no s'explicaria el canvi de la ĩ. Com que en tot cas consta que *gīrbāl* s'emprava en l'àrab hispànic, no sols per *RMa.*, sinó pel gloss. de Leiden (àrab lusitànic del S. XI) i *PAlc* —i vulgarment havia de sonar *gerbél*—, seria fàcil d'explicar aquest mot com a mossarabisme provinent de CRĪBĒLLUM, més o menys arabitzat, que des del mossàrab i àrab morisc vagi passar al català. En efecte l'origen aràbic o mossàrab està confirmat, com ja hem detallat i argumentat, per l'extensió i densitat geogràfica del mot dins la nostra llengua: és clar que va propagar-se entre nosaltres de Sud a Nord.

Però no es tracta de cap manera d'un mot exclusiu de l'àrab peninsular, sinó que s'empra també en el d'Orient, com ja va reconèixer-ho i detallar Simonet (s. v. *crib*). És conclouent en aquest sentit la informació aplegada per Lane (2246) i Dozy (*Suppl.* II, 205b): bastaria dir que ja el registren els diccs. clàssics del Djauharí (1002 d. C., autor d'origen irani), el Firuzabadf (altre irani, c. l'a. 1400), el Saganí (1202-3) etc., i aquest de més a més li dóna el significat «genus coitus, a femina Medinensi nominatum» citant-lo de la famosa col·lecció de proverbis aplegada per Maidaní († 1124, nascut en el Khorassan i que visqué sempre a Orient).

A part del subst. *gīrbāl*, hi ha el verb *gārbala* 'va garbellar' (en les mateixes fonts, així com en *RMa.* i el Zamaḥšarí, 1143) i en l'àrab vulgar de Larraix (Maximiliano Alarcón, *Textos en árabe vulgar de Larache*, pp. 74, 62), així com en el de Rabat, inclòs en els textos de Brunot (*T. Arabes de Rabat* II, 571-2), que en forneix una infinitat de testimonis de l'Atlas i tot el Marroc; n'hi havia bon nombre d'accs. per extensió o metàfora, ja en l'àrab oriental: 'tambori' (comparable amb el garbell pel cercol) (Saganí, Firuz. etc.), 'astor' («accipiter», *RMa.*, perquè «se cierne, se zandea», cf. el cast. *cernícalo* etc., o sigui que plana i zigzagueja damunt les víctimes a atacar), i el participi *miḡārbal* pren un ponderatiu sentit translàtic (potser partint de 'cosit o clivellat de cops' i alhora 'estiragonyat'): 'matat i reinflat', que registraren tots aquells lexicògrafs i amb el qual ja l'usà Abu-Obeid, que morí l'any 840, que era fill d'un grec renegat, i visqué tota la vida a l'Iraq, Khorassan i Aràbia⁶ (d'altres ho decanten fins a entendre-hi 'baix, vil, rebaixat', Firuza-

badf etc.).

Tanmateix difícilment podria tractar-se d'un mot d'arrel semítica, vista la seva estructura quadrilítera complexa, i no sols perquè tots els mots que hi pertanyen provenen del substantiu per a 'garbell', mostrant així que no és una arrel d'aràbiga del tipus verbal regular. Altrament és absent de la llengua corànica i altres primitives fonts aràbigues (manca Penrice, Dieterici etc.) i es pot imaginar que al principi fos rebutjat en els ambients puristes d'Aràbia, si bé tal actitud desapareixeria ràpidament. Tot es comprèn bé si fou un manlleu de CRĪBĒLLUM rebut per l'àrab del llatí imperial asiàtic: així ho reconeixen ja els orientalistes o africanistes Colin, Brunot (i fins Tallgren), segons els quals seria transmès a Aràbia per via de l'aramaic; és raonable d'admetre que s'imposés en l'Àsia anterior com a nom d'una cosa important dels enginyers i constructors de les carreteres imperials, vista la importància d'usar garbells i sedassos per al pedruscall d'engravar les estrades romanes, que seria també la via per on entraren en l'àrab d'Orient els mots llatins per a 'calç' i per a 'forn'.

No hi ha entrebanc fonètic que s'hi oposi, car bé podem admetre que en el llatí vulgar d'Orient cr- fos oït com gr- (recordem que els casos de sonorització d'aquest grup inicial són nombrosíssims en romànic), sigui pel sol fet de la combinació amb r o per la coneguda manca de correspondència en el matís fonètic entre la c- inicial llatina i la k- grega (d'on el cas freqüent de x- > g-), i l'àrab (que no tenia el so de g si no és palatalitzat o fricatiu) en féu un ġ, però d'altra banda el canvi dels grups com *gri-* en *gir-* en àrab és un fet automàtic i inevitable; la *i* aràbiga es pronuncia ultra-oberta davant *r* i rere ġ, i *gerbél* es canvià en *garbell* en català per les dues o tres òbvies raons que ja no ens cal recordar.

D'altra banda el mot llatí passà també directament al bereber (i d'aquest a algun dialecte de moros bilingües): hi ha, en efecte, *ķerbālo* en l'àrab del Rif (Marçais, *Textes arabes de Tanger*, 447, i Simonet, p. 257), *gerbālo* en el judeoespanyol marroquí (*BRAE* XIII, 534; xv, 194); *ķerbālo* «tamis -» en el parlar de la cabila dels Anjra (O. de Ceuta), veg. GSColin (*Hesperis* VI, 66; *Rom.* LIX, 287), en tots els quals l'oclusiva inicial, sorda o sonoritzada, és prova clara que no passaren a través de l'àrab.

DERIV.: *Garbella* [1458] 'garbell per garbellar la brisa' b-emp. (BDLC IX, 94). *Garbellar* [1261, supra], «cribare, excerner», OPou (*ThPu.*, 327); *garbellador* [S. XIII, supra]: «una dona pobra volia purgar forment, e maleva un vexell de terra gran per *garbellar*; així com la dona porgava lo forment posant aquell vexell de terra sobre la taula, caygué e trencà-s». StVicentF (*Quar.*, 99.83); «cribator», OPou (163). *Garbelladures* [1322, supra], «*garbelladures* o porgueres: acus, aceris, excretum», OPou (326). *Garbellada*, *garbelladora*; *garbellament*; *agarbellar*, *agarbellador*, *agarbellament*. *Garbeller* [1278]; «g., qui fa garbella: cribarius», OPou, 163]; *garbelleres*; *garbellet*; *garbellies*; *garbellós*.